

1/6 - 01.10
13.05.2017

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Тихоненко Ірини Вікторівни**
«Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки
(1998-2016 рр.)», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата
політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблем міжнародних
систем та глобального розвитку

Південна Азія є окремою регіональною системою міжнародних відносин, суттєвою характеристикою якої є взаємодія між державами регіону у безпековій сфері. Не можна стверджувати про високий рівень розвитку безпекового регіоналізму у регіоні через наявність дисбалансу міждержавних відносин та конфліктогенність між ними. Зокрема, детермінантою регіонального безпекового середовища є відносини між найбільшими регіональними державами Індією та Пакистаном, які втілюють ядерну гонку озброєнь у Південній Азії.

Варто зауважити, що Ісламська Республіка Пакистан (ІРП), її зовнішньополітичний курс та регіональна політика мають суттєвий вплив на Південноазійську систему безпеки регіон, сприяючи її змінам. Турбулентна природа внутрішньополітичної ситуації у Пакистані, дуалістична природа керівництва державою (поряд із урядом вагомий вплив на політику ІРП має військове керівництво), поєднання традиційних і «нетрадиційних» загроз національній безпеці безпосередньо впливають на реалізацію зовнішньополітичних ініціатив офіційним Ісламабадом. Зокрема, перманентне загострення відносин з Індією, яка претендує не лише на регіональне лідерство, а й статус світової потуги, суттєво ускладнюють розбудову інституційного рівня співробітництва Південноазійських держав.

Існування на теренах Пакистану терористичних угруповань, а у світлі останніх подій, можливого їхнього залучення до мережі діяльності «Ісламської держави», привертає увагу до дій Ісламабаду у внутрішній і зовнішній політиці у сфері безпеки як запоруки стабільності у Південній Азії

та недопущення поширення терористичної загрози як на регіональному, так і глобальному рівні.

У цьому контексті, обрана дисертантом тема дослідження актуалізується та набуває політичного і наукового значення. Варто зауважити, що у 2017 р. відзначалася 25-та річниця встановлення дипломатичних зв'язків між Україною та Пакистаном, що підтверджує достатньо ґрунтовну базу двосторонніх відносин. Зокрема, 22 листопада 2016 р. під час візиту до Пакистану для участі у Дев'ятій міжнародній оборонній виставці-семінарі «IDEAS-2016» міністр оборони України С. Полторак був прийнятий Президентом Пакистану М. Хуссейном і прем'єр-міністром Н. Шаріфом, що сприяло розвитку військової співпраці між державами. Тому, зазначена тема дисертаційного дослідження, зокрема, висвітлення деяких аспектів оборонної сфери Пакистану, модернізації армії та досвіду проведення антитерористичних операції може стати важливою складовою розвитку українсько-пакистанських відносин.

Варто зауважити, що дисертаційна робота І. В. Тихоненко є завершеним у межах поставлених завдань дослідженням, яке має політичну актуальність, наукову новизну. Зміст, структура роботи та її основні науково-теоретичні положення відповідають спеціальності 23.00.04. – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, а також нормативним вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій.

Прикладне значення роботи обумовлене можливістю використання основних її положень у практичній діяльності Міністерства закордонних справ України (департамент Азійсько-Тихоокеанського регіону), інших органів державної влади України, які займаються розробкою практичних питань регіональної та глобальної безпеки, а також плануванням і здійсненням зовнішньої політики України в азійському регіоні.

На наш погляд, роботу І.В. Тихоненко вирізняється структурованістю, логічністю викладення, обґрунтованістю ключових положень і висновків, широкою джерельною базою.

У вступі дисертації в повному обсязі розкриті необхідні елементи його структури, а саме, актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами та темами, мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів та апробація дослідження.

У першому розділі здійснено аналіз стану наукової розробки теми дослідження, зокрема, ознайомлення із політологічними думками українських, пакистанських, індійських, російських науковців, фахівців-міжнародників із Південноазійських держав, КНР, а також європейських та американських науковців із проблематики дисертації. Варто зауважити на комплексному аналізі джерельної бази дослідження, яка охоплює як національний та двосторонній рівень реалізації зовнішньої політики Пакистану (зокрема, документи підготовлені урядом Пакистану – «Пакистан – 2025. Одна нація – один погляд» та «Пакистан у ХХІ ст.: бачення 2030» (с. 31), так і регіональний (документи СААРК і документальна база двосторонніх відносин Пакистану й Індії із центросиловими державами США та КНР).

Автором обрано для аналізу Південноазійської системи безпеки та безпосереднього впливу на її трансформацію Пакистану застосування «незахідних» теорій міжнародних відносин («реалізм пригноблених» М. Аюба та теорія регіональних війни та миру Б. Міллера), які не є достатньо дослідженими українськими науковцями. Такою концептуальною основою дисертант піддає критиці деякі положення теорії регіональний комплексів безпеки (РКБ) Б. Бузана як класики парадигми неореалізму у міжнародних відносинах.

У другому розділі дисертації здійснено характеристику безпекового середовища Південноазійського регіону, акцентуючи увагу на вагомості впливу на нього ІРП. Зокрема, дисертантом доведено взаємозалежність між пакистансько-індійськими відносинами та функціонування Південноазійської асоціації регіонального співробітництва. На думку автора, існуючий

потенціал інституційного рівня співпраці у безпековій сфері між Південноазійськими держава можливий лише за умови розбудови партнерських відносин між усіма державами регіону, а не за паралелями залежності або від Індії, або від Пакистану.

Необхідно відзначити, що автор не лише висвітлює теоретично-концептуальні засади дослідження системи безпеки Південної Азії, а й застосовує їх на практиці як детермінанту структурування трансформаційних етапів регіональної системи безпеки. У виокремленні трьох таких етапів та обґрунтуванні прогнозу можливого початку четвертого етапу, прослідковується критика теорії регіональних комплексів безпеки Б. Бузана, а також акцентується на впливовості Пакистану на процеси змін у безпековому середовищі Південної Азії, що актуалізує тематику дисертаційного дослідження. Зокрема, дисертант, у результаті виокремлення відповідних етапів, наділяє ІРП статусом – держави – джерела змін у Південноазійському РКБ.

Зміст третього розділу присвячений доведенню вище зазначеного статусу Пакистану крізь призму внутрішньополітичних характеристик держави та її двосторонніх відносин з Індією й Афганістаном як важливими суб'єктами забезпечення регіональної безпеки. Дисертант наголошує на першочерговості «індійського» фактору у визначенні пріоритетності у зовнішньополітичній діяльності ІРП саме регіону Південна Азія. У цьому контексті обґрунтовується доречність застосування як теоретичної основи дослідження конструктивістського підходу, зокрема, феномену ідентичності та характеристики Пакистану як «слабкої» та «гарнізонної» держави. Зважаючи на внутрішньополітичні пакистанські реалії за яких військовий істеблішмент суттєво впливає на ведення зовнішньої політики, та використання щодо Індії «образу ворога», такий підхід є практично виправданим.

Дисертант, аналізуючи відносини Індія-Пакистан-Афганістан з огляду на існування територіальних конфліктів, висловлює припущення про

формування у регіоні певної вісі «Пуштуністан-Кашмір», яка детермінує підходи Пакистану до двосторонніх відносин і впливає на регіональне безпекове середовище. Позитивним моментом дисертації є висвітлення впливу «нетрадиційних» загроз безпеці ІРП – нелегального наркотрафіку та міграції, які тісно пов'язують між собою як Кабул та Ісламабад, так і прив'язують регіональний рівень безпеки до національного (власне, стабільності у Пакистані).

Четвертий розділ дисертації присвячений висвітленню взаємозалежності між національною, регіональною та глобальною безпекою. Зокрема, Пакистан представлений автором як держава, яка є одночасно суб'єктом та об'єктом розбудови регіональної системи безпеки через впливовість на неї регіонального (КНР) та глобального (США) «центрів сили». Такий взаємовплив дисертант обґрунтовує тенденцією до поляризації Південноазійського РКБ через утворення союзів Пакистан-КНР та Індія-США. Автором приділено увагу аналізу зовнішньополітичних курсів США та КНР, ролі у них Південної Азії та Пакистану. Наголошується на важливості «афганського» чинника у відносинах Пакистан-США та «індійського» – Пакистан-КНР. Дисертантом прослідковано взаємозалежність курсу США щодо Пакистану відповідно до того, яка адміністрація у Білому домі – республіканців чи демократів, а також процес відходу Ісламабаду від фарватеру зовнішньої політики США. У свою чергу, дії КНР щодо Пакистану (інфраструктурний проект «Економічний коридор») характеризуються як втілення «м'якої сили» Пекіном та його конкуренцією за глобальне лідерство зі США. На думку дисертанта, для ІРП важливим є цільове використання співробітництва зі США та КНР для стабілізації внутрішньополітичної ситуації, що у довгостроковій перспективі не є реалістичним через статус Пакистану як інструмента у конкуренції США-КНР за глобальне лідерство.

Разом із тим, у результаті аналізу змісту дисертації, вважаємо за доцільне висловити наступні побажання та визначити дискусійні моменти.

1. Аналізуючи загальне безпекове середовище Південноазійського регіону у Розділі 2 доцільно було б розглянути процес розбудови відносин та рівень двосторонньої співпраці між ІРП та іншими, так званими, малими Південноазійськими державами (Бангладеш, Бутан, Мальдіви, Непал і Шрі-Ланка).
2. Характеризуючи Пакистан, як «гарнізонну» державу, варто було б більш детально проаналізувати вплив військового істеблішменту на зовнішню політику держави, зокрема, на відносини із Афганістаном та механізми такого впливу.
3. Аналізуючи діяльність СААРК (підрозділ 2.3.), автор недостатньо приділив уваги підходам Пакистану до діяльності організації та можливих варіантів її модернізації.
4. При характеристиці впливу терористичних організації на внутрішньополітичну ситуацію у Пакистані варто було б більш поглиблено охарактеризувати перспективи діяльності організації «Техрік-і-Талібан-Пакистан» як загрози талібанізації держави та перетворення її на шаріатську.

Проте, зазначені зауваження носять частковий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та мають, здебільшого, рекомендаційний характер.

В цілому ж дослідження виконано на високому науково-теоретичному рівні, а положення та висновки дисертації є достатньо аргументованими і можуть знайти застосування у викладацькій діяльності вищих навчальних закладів. Основний зміст дисертації викладено у 7 наукових статтях, 4 з яких – у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 1 стаття у вітчизняному науковому фаховому виданні, що індексується у міжнародних наукометричних базах, 1 публікація, що додатково розкриває зміст дослідження. Крім цього, варто відзначити апробацію матеріалів у доповідях, і виступах на 9 всеукраїнських, міжнародних і закордонних конференціях.

Зміст автореферату відповідає змісту, структурі й основним положенням дисертації.

Все вище зазначене дозволяє зробити висновок, що рецензована дисертація І. В. Тихоненко ««Ісламська Республіка Пакистан у системі регіональної безпеки (1998-2016 рр.)» відповідає вимогам п. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, складається з усіх необхідних наукових елементів, а її автор Тихоненко Ірина Вікторівна цілком заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики
Маріупольського державного університету



М.В. Булик

| | |
|------------------------------|--|
| Особистий підпис | |
| Завідувач відділу канцелярії | |

